

Sklo v monumentálno-dekoratívnej tvorbe na Slovensku v rokoch 1948–1973

JARMILA RAČEKOVÁ

Sklo bolo oddávna obľúbeným materiálom. Podieľalo sa na formovaní životného štýlu človeka, ktorý mu v súlade s dobovým estetickým ideálom určoval konkrétnu funkciu a tvar. V architektúre sa uplatňovalo funkčne aj esteticky. V prvom prípade sprostredkovalo svetlo, prípadne neskreslený priehľad, v druhom nadobúdali kompozície zo skla v komplexe stavby estetický či ideovo-emotívny význam, spojený s funkciou architektonického diela.

Sklo v architektúre možno teda z hľadiska funkcie rozdeliť do dvoch základných skupín: a) ako štrukturálny element, ktorý môže byť pri istom zámernom usporiadaní v rámci architektúry aj nositeľom estetických hodnôt, b) ako umeleckú formu s monumentálno-dekoratívnym zameraním.

Druhá skupina, ktorá je predmetom nášho záujmu, zahŕňa:

1. vitráž v klasickom technologickom vyhotovení i v nových koncepciách,¹

2. výtvarné riešenie plochého skla (nečleneného v podobe mozaiky) s monumentálno-dekoratívnou funkciou,

3. výtvarné využitie technického skla v monumentálno-dekoratívnej tvorbe,

4. priestorové prejavy voľného umenia zo skleneného materiálu, ktoré architektúru dotvárajú a patria skôr do jej sféry ako do sféry voľného umenia.

Materiál vystupuje v rámci uvedených oblastí ako sklo hladké, dekoratívne zušľachťované alebo plasticky riešené. Viaceré jeho vlastnosti môžu byť vo výtvarnom umocnení

v rámci architektonického celku nositeľom estetických hodnôt. Je to priehľadnosť, tvrdosť, stály lesk, široká škála farieb, tvárnosť. Pri zachovaní tektonických zákonitostí môže sklo pri relatívnej nenáročnosti výroby slúžiť na uskutočnenie rozsiahlych kompozícií.

1. V minulosti sa využitie skla v monumentálno-dekoratívnom prejave úzko spájalo s vitrážou, viazanou na cirkevné stavby, ktorá po období rozkvetu v dematerializovanej gotickej architektúre prežívala obdobia kríz. Až 20. storočie objavilo nové konštrukčné riešenia a sklo ako plne súčasný štrukturálny element.² Napriek tomu, že sa podstatne zmenili technologické predpoklady, v prvej polovici 20. storočia obmedzovalo sa výtvarné využitie skla v architektúre na Slovensku len na klasickú vitráž a aktivitu v tejto oblasti podnecovala prevažne cirkevná objednávka. Stimulom tvorby boli predovšetkým rekonštrukcie kostolov, kde bol umelec obmedzovaný konzervativizmom cirkevného objednávateľa, ohľadom na charakter stavby i predpísaným námetovým okruhom.

Po roku 1945 rozšírili sa možnosti uplatnenia vitráže v architektúre celospoločenského, svetského zamerania. Novovzniknuté sociálne potreby priniesli novú ideologickú náplň, súvisiacu s intenzívnym budovateľským programom a formujúcim sa architektonickým štýlom, a postavili umelcov pred široké možnosti tvorivého rozvoja.

Diela, vznikajúce v prvom povojnovom desaťročí, nadviazali na tvorbu v oblasti klasickej vitráže. Vitráž nemohla, prirodzene, v novej dobovej atmosfére vystačiť s tou výtvarnou